

מדוע ללמוד על המלחמה? \ פרופ' ויקטור דיוויס הנסון

נסו להסביר לסטודנט בקולג' שמתקפת הטט בויאטנם הייתה בעצם ניצחון צבאי אמריקני. לא רק שהוא לא יביע הסכמה או יעלה טיעון נגדי, אלא סביר להניח שקביעה זו תגרור רק מבט חלול: מי או מה לכל הרוחות היה טט?

נתקלתי בתדהמה דומה בקרב הצופים והמראיינים בראיונות התקשורתיים שקיימתי סביב הסרט החדש '300'. לא רק שרובם בכלל לא ידעו מי היו אותם 300 או מה היה בתרמיפולי, אלא שהם היו חסרי הבנה מוחלטת בכל הנוגע למלחמות הפרסיות בכללותן.

אין זו הפתעה שאזרחים אמריקנים נוטים להפגין חוסר הבנה בסיסי בעניינים צבאיים. גם לפני 30 ומשהו שנים, כשהייתי תלמיד לימודים מתקדמים בהיסטוריה צבאית, תחום שעוסק בשאלה מדוע צד אחד מנצח וצד שני מפסיד במלחמה וטומן בחובו תובנות אודות מנהיגות עליונה או אווילית; עליונות טכנולוגית או סטגנציה; ותפקידם של משמעת, אומץ, רצון לאומי, ותרבות בקביעת תוצאותיו והשלכותיו של קונפליקט – כבר היה התחום מחוץ לאופנה בקמפוס. כיום, האוניברסיטאות כמעט שלא מתעניינות כלל בנושא.

מצב עניינים זה הוא מטריד ביותר, שכן מנהיגות אזרחית דמוקרטית זקוקה לידע אודות המלחמה – וכיום, בעידן הנשק להשמדה המונית, יותר מתמיד.

הגעתי לחקר המלחמה בגיל 24 באופן משונה למדי. מבלי שהשתתפתי בקורס אחד בהיסטוריה צבאית, התחלתי באופן תמים למדי לכתוב אודות המלחמה עבור דיסרטציה בלימודים קלאסיים באוניברסיטת סטנפורד. העבודה נועדה לבחון את

ההשפעות של השמדת החקלאות ביוון העתיקה, ובמיוחד את ההחרבה של האזור הכפרי האתונאי על-ידי הספרטנים במהלך המלחמה הפולופונסית. הנושא ריתק אותי: האם האסטרטגיה הזו הייתה אפקטיבית? כיצד צבא עתיק עם כלים פרימיטיביים הצליח בקלות כזו לשרוף או לעקור עצים, גפנים ודגן בהיקפים של אלפי דונמים, כאשר בחווה המשפחתית שלי בסלמה קליפורניה, לקח לי כמעט שעה לעקור עץ פרי בוגר באמצעות גרזן מודרני וחד? האם התיאור ההיסטורי באמת אמין? וגם אם הפולשים לא הצליחו באמת להרעיב את האוכלוסייה, האם לחורבן היו בכל זאת השפעות פסיכולוגיות? האם הפעולה המריצה את החקלאים האתונאים הגאים לצאת להילחם? ומה מלמדת אותנו הפרקטיקה הזו אודות הערכים של היוונים – ומה היא מלמדת על אותם הגנרלים שהשקיעו מאמץ רב בפעולה שלא הניבה את התוצאות המצופות?

הצגתי את השאלות הללו בפני מי שהיה אמור להיות המנחה שלי והוספתי הצדקות נוספות לקיום המחקר. טענתי שמדובר בנושא שהוא מרכזי להבנת המלחמות הפולופונסיות. המחקר יהיה אינטרדיסיפלינרי – יתרון גדול באוניברסיטה מודרנית – תוך שהוא מסתמך לא רק על היסטוריה צבאית עתיקה אלא גם על ארכיאולוגיה, דרמה קלאסית, אפיגרפיה וקדרות. אני יכול גם להוסיף את ההיבט האישי למחקר, בשל העובדה שגדלתי בסביבה מלאה בבוגרי שתי מלחמות העולם, שלא הפסיקו לדבר על חוויותיהם בקרב, ומתוך הניסיון האישי שלי בחווה רצינית להוסיף פרטים מעשיים אודות גידול עצים וגפנים באקלים היס-תיכוני.

ובכל זאת – המנחה שלי היה סקפטי. מלחמות אגרריות, ובעצם מלחמות מכל סוג, לא היו פופולריות בתכניות מחקר לתואר שלישי בלימודים קלאסיים. זאת, למרות שחקלאות ומלחמה היו שני העיסוקים המרכזיים של היוונים העתיקים, והן המקור

האנושות לשים קץ למלחמה, בטרם המלחמה תשים קץ לאנושות". לפי השקפה זו, הקונפליקטים נעשו כה הרסניים, עד שלא היה בסיס להשוואה בינם לבין מלחמות העבר. באווירה זו נראה היה אבסורד להיות מוטרדים מהכנסתו לשירות של טנק חדש או מדוקטרינה חדשה למאבק בחתרנות, כאשר לחיצת כפתור אחת שתשחרר שואה גרעינית, עלולה להפוך את כל ההגות הצבאית למיותרת.

מעבר לכך, שנות ה-60 הובלו על-ידי תפיסה אוטופית של החברה, במסגרתה כל מחשבה רצינית על מלחמה לא הייתה רלוונטית. הרוסויאנים החדשים היו משוכנעים שממשלות, צבאות, אנשי עסקים, דת, ומוסד המשפחה, חברו יחד כדי להשחית את האינדיבידואל רודף השלום, ושקונפורמיזם וכפייה הרסו את הפציפיזם הפנימי שלנו. הטענה לפיה מלחמות פורצות מכיוון שאנשים רעים, המונעים מפחד או גאווה, רדפו אחר יתרונות חומריים או כבוד, ושנאשים טובים לא עשו מספיק כדי לבלום אותם, נתפסה בעידן הזה כאנטיתזה לתיאוריה הנאורה אודות טבע האדם. אם לצטט את המימרה המפורסמת של מהטמה גנדי, "מה זה משנה עבור המתים, היתומים וחסרי הבית אם שגעון ההשמדה נחת עליהם בשמה של הטוטליטריות או בשם הדמוקרטיה?"

ההזנחה האקדמית של המלחמה היא חמורה יותר היום. ההיסטוריה הצבאית כדיסציפלינה הידלדלה ונותרו רק מעט משרות הוראה, כתבי עת או תכניות לימודים. בשנת 2004 סקר אדוארד קופמן, פרופסור אמריטוס מאוניברסיטת ויסקונסין, את 25 הפקולטות להיסטוריה המובילות בארה"ב. הוא גילה שמתוך למעלה מ-1000 מרצים, רק 21 הגדירו את המלחמה כעיסוקם מרכזי. יתרה מכך: כשהמלחמה מופיעה בסילבוסים אקדמיים מדובר בדרך כלל בהיבטים של גזע, מעמד ומגדר, ולא בסוגיות

לאנקדוטות, מטאפורות ורמיזות כמעט בכל הכתבים ההיסטוריים, הפילוסופיים והספרותיים של יוון העתיקה. לקלאסיקנים מועטים בכלל היה אכפת מכך שרוב הכותבים, ההוגים והמדינאים היוונים מאייסקילוס דרך פריקלס ועד קסנופון – שירתו בפלנקס או בספינת מלחמת תלת-חתרית בים. עשרות דיסרטציות מהמאה ה-19 ומונוגרפיות על הלוחמה העתיקה נותרו מוטלות ללא עניין, ביניהן כאלו העוסקות בארגון של הצבא הספרטני, לידתן של הטקטיקות היווניות, החשיבה האסטרטגית של הגנרלים היוונים, ועוד חומרים רבים.

בקמפוסים בשנות ה-70, הדיסציפלינה של ההיסטוריה הצבאית כולה, שבעבר הייתה מרכזית בחינוך הליברלי, הייתה כבר נחלת העבר. היה זה כאילו האוניברסיטאות שכחו שכתבת ההיסטוריה עצמה החלה בהרודוטוס ותוקידידס, שתיעדו את סיפורם של מאבקים מזויינים.

מה עמד מאחורי חוסר העניין האקדמי הזה? התשובה הפשוטה ביותר היא שמדובר היה בעידן שלאחר מלחמת ויאטנם. התפיסה המקובלת בעידן קרטר הייתה שאמריקה הפסידה במלחמה שהיא לא הייתה צריכה להלחם בה מלכתחילה מסיבות מוסריות ומעשיות. לדעת רבים באוניברסיטאות, מדובר היה בקטסטרופה שאסור שתחזור. אך במקום ללמוד כיצד פורצות מלחמות כאלה, מה גורם להן להתמשך ומדוע מפסידים בהן, האוניברסיטאות בחרו פשוט להתעלם לחלוטין מכל מה שקשור לעסק המפוקפק של המלחמה, בתקווה שכך היא תיעלם.

גם הפסימיזם הגרעיני של המלחמה הקרה, שהגיע לאחר האימה של שתי מלחמות עולם, פגע בעניין האקדמי במלחמה. המציאות של השמדה הדדית מובטחת שנוצרה לאחר המלחמה, הוסיפה מימד אפוקליפטי למלחמה, כפי שהזהיר הנשיא קנדי: "על

ההימנעות האקדמית מחקר המלחמה אינה משקפת את חוסר עניין הציבורי בנושא. בהזדמנויות הנדירות בהן קורס כזה מוצע סטודנטים נוהרים בהמוניהם לקורסים "מיושנים" בתולדות המלחמות, בדרך כלל מדובר בקורסים שהמרצים "מגניבים" בחשאי כשניתנת להם האפשרות לבחור נושא להוראה. אני לימדתי מספר קורסים כאלו באוניברסיטת קליפורניה, סטנפורד ובמקומות אחרים. הקורסים הללו תמיד היו מפוצצים בנרשמים, הרבה מעבר למכסה, ובכל המקרים נתקלתי בגדודים של סטודנטים המתגודדים סביבי אחרי שעות ההוראה להציע דעות משלהם על קרבות מרתון ולפנטו.

גם התרבות הפופולרית משקפת התלהבות יוצאת מן הכלל לנושאים צבאיים. יש ערוץ טלוויזיה חדש המתמקד בהיסטוריה צבאית, והוליווד מספקת זרם יציב של סרטי מלחמה שוברי קופות החל מ'להציל את טוראי ראיין' ועד ל-'300'. גם העניין במלחמת האזרחים מתפרץ מחדש. התארגנויות לשחזור קרבות היסטוריים נפוצות בכל העולם – מקרבות הלגיונות הרומיים ועד לוורמאכט. 'בארנס אנד נובל' וחנות הספרים 'בורדרז' מלאים בספרי היסטוריה צבאית, וכותרים חדשים יוצאים מדי חודש. מספר רב של אתרי אינטרנט נהיו אובססיביים לגבי אסטרטגיה וטקטיקה, ומשחקי מחשב נעשים יותר ויותר ריאליסטיים בהדמיית קרבות.

הציבור נמשך להיסטוריה הצבאית מסיבות מגוונות. חלקם רוצים ללמוד אודות ערכים כמו כבוד והקרבה עצמית, לחלק יש להם עניין בטכנולוגיה – מהירות הלוע של תותח הטייגר בקוטר 88 מ"מ, לדוגמה – וחלק נמשכים לתחום בשל צורך פתולוגי לבטא אלימות, גם אם בעקיפין. מה שחשוב הוא, שהאתגר שעומד בפני האקדמיה הוא להצליח לרתום את ההתלהבות ההמונית הזו לצורה מפותחת ורצינית יותר של תובנה, כזו המחפשת תשובות לשאלות כמו: מדוע מלחמות פורצות? כיצד הן מסתיימות? מדוע

צבאיות מובהקות. כך למשל, קורס על מלחמת האזרחים יתמקד ב"מחירת הרכבות" שסיפקה נתיבי בריחה ומסתור לעבדים שחורים בדרום ולא בקרבות צ'נסלורסוויל וגטיסברג. קורס על מלחמת העולם השנייה עשוי להדגיש את כליאת היפנים האמריקנים, את רוזי המסמרת – אותה פועלת שהפכה לאייקון פמיניסטי מתקופת מלחמת העולם הראשונה – ואת אימי הירושימה, לא את העימותים בגאודאלקנל ובמידווי. בסקירה של מלחמת וייאטנם יוקדש זמן רב לדיון באי-שוויון שבגיוס החובה, הכיסוי התקשורת של הקרבות והמחאה נגד המלחמה, אך יזנחו לחלוטין ההפגזות הארטילריות והאוויריות בקה סאן.

מי שירצה ללמוד את תולדות המלחמה בדרך המסורתית, יתקל בחשדנות אקדמית רבה, כפי שממחישה הפואמה של מרגרט אטווד – "בדידותו של ההיסטוריון הצבאי":

תודו: זה המקצוע שלי

שמדאיג אתכם.

זו הסיבה שמעט אנשים מזמינים אותי לארוחה,

למרות שאלוהים יודע שאני לא ממש מנסה

להיות מפחיד.

היסטוריונים של המלחמה, כך סבורים המבקרים, נהנים משום מה מקריאה על סבל וחורבן. במקום זאת, הם סבורים, עדיף פשוט לפצח אחת ולתמיד את הנוסחה שתאפשר לבטל את המלחמה כליל, כאילו לא מדובר בטרגדיה בלתי-נמנעת של הקיום האנושי. מכאן מגיע השטף האדיר ב"לימודי השלום".

ההבדלים התרבותיים, הפוליטיים, הגיאוגרפיים והכלכליים בין הארצות פשוט גדולים מדי.

יחד עם זאת, ידע רחב אודות מלחמות העבר מאפשר לפתח ציפיות ריאליות מהמלחמות העכשוויות. תמות, רגשות ורטוריקה הן דברים שנותרו פחות או יותר ללא שינוי במשך השנים, ולפיכך הן ניתנות באופן כללי לחיזוי. הפלישה ההרסנית של אתונה לסיציליה, הדמוקרטיה הגדולה של העולם היווני, בשנת 415 לפני הספירה, אולי לא יכלה לחזות את המלחמה בעיראק, אבל סיפור האסון הסיציליאני יכול ללמד אותנו כיצד חברות שהיה בהן קונצנזוס מוחלט בנוגע ליציאה למלחמה עשויות לפתח רפיון קטלני לנוכח תלאות שדה הקרב.

ההיסטוריה הצבאית מלמדת אותנו גם שבניגוד לאמונה הפופולרית כיום, מלחמות אינן בהכרח הפורענות האנושית הגרועה ביותר. מלחמת המפרץ הראשונה עלתה בחייהם של מעטים והצלחה להסיג את סדאם חוסיין מכווית; לעומת זאת חוסר הפעולה ברואנדה אפשר לכנופיות ומיליציות ברבריות לרצוח מאות אלפים ולצאת ללא עונש. היטלר, מאו, פול פוט וסטאלין, הרגו הרבה יותר אנשים מחוץ לשדה הקרב מאשר בתוכו. המגפה הספרדית של 1918 הפילה יותר חללים מאשר מלחמת העולם הראשונה. ויותר אמריקנים נהרגו בתאונות דרכים ב-90 השנים האחרונות – 3.2 מיליון – מאשר נהרגו במלחמות במשך כל 231 שנות קיומה של ארה"ב.

ייתכן שמה שמטריד אותנו בנוגע למלחמות איננה מידת קטלניותן, אלא העובדה שהן פורצות מבחירה, דבר שגורם לנו לחשוב שבניגוד למגפות או תאונות דרכים ניתן למנוע אותן בקלות. אך ההיסטוריה הצבאית מלמדת אותנו שלמלחמות יש לעיתים תועלת סמויה: כפי שהגדיר זאת האסטרטג הבריטי באזיל לידל הארט:

המנצחים מנצחים והמפסידים מפסידים? כיצד ניתן להימנע ממלחמות וכיצד ניתן להתמודד עם ההשלכות השליליות שלהן?

בתקופות מלחמה, בורות אודות סכסוכי העבר עלולה להשאיר את הציבור מנוטרל וחסר אונים לנוכח תלאות ההווה. ללא קני-מידה להשוואה היסטורית, יהיה קשה להפעיל שיקול דעת מנומק ומבוסס. הפוליטיקאים שלנו וגם מרבית האזרחים לא זוכרים כיצד חוסר האונים והחלטות הרות אסון בדצמבר 1777, דצמבר 1941, ונובמבר 1950, הובילו למספר עצום של נפגעים אמריקנים וליאוש לאומי. אין זה מפתיע לפיכך שרבים כיום סבורים שהאלימות בעיראק היא חסרת תקדים בכל ההיסטוריה. 3,000 הרוגים בארבע שנות לחימה הם כמובן דבר נורא, והדבר הוביל לזעם ציבורי כה רב עד שמתחזקות הקריאות לנסיגה והודאה בתבוסה. הדור הקודם, לעומת זאת, התניח לאוקינאוה כאל ניצחון אמריקני מזהיר, עד כדי כך שהיה מוכן להמשיך בפלישה לאיים היפניים המרכזיים עצמם – למרות שבמהלך מעט יותר מחודשיים ספגו הכוחות באוקינאוה פי ארבע אבדות ממה שסבלו בעיראק. אבדות שנבעו ממודיעין שגוי, ממנהיגות עלובה, וממתקפות חזיתיות אבדניות נגד עמדות מבוזרות.

היסטוריה צבאית, כמובן, אינה מבטיחה השוואות מדויקות לעבר. העובדה שגרמניה ניצחה את רוסיה במלחמת העולם הראשונה תוך שלוש שנים, לעומת כישלונה לכבוש את צרפת במשך 4 שנים, כנראה הובילה את היטלר לחשוב שהוא יוכל לנצח את רוסיה בשלשה או ארבעה שבועות, שהרי אחרי הכול הוא הכניע את האויב הקשוח יותר, צרפת, בשבועות ספורים בלבד. באופן דומה, העובדה שהטאליבן הובס בתוך שמונה שבועות ושלאחר מכן הוקמה בקאבול דמוקרטיה חוקתית, לא בהכרח מלמדת שהבסתו של סדאם חוסיין בתוך שלושה שבועות תוביל לכינונה של דמוקרטיה עיראקית מתפקדת בתוך שישה שבועות. הסיבה ברורה:

במקום על אגרותיו של ויליאם שרמן או יומן ברלין של ויליאם שיירר – משברים בין מדינות, כמו אלו בחיינו הפרטיים, צריכים להיפתר באופן תרבותי ומנומס ובלי שימוש באלימות.

אך האמת ההיסטורית היא שקשה למצוא מלחמות שנבעו באמת רק מקצר בתקשורת. במקרים הרבה יותר נפוצים מלחמות נובעות מכך שאנשים בעלי כוונות זדוניות לא נתקלים בהרתעה מספקת. כפי שמרגרט אטווד כתבה: "מלחמות פורצות בגלל שאלו שמתחילים בהם חושבים שהם יכולים לנצח". זה נכון לגבי היטלר, מוסוליני וטוג'ו. והאמת היא שהנחות היסוד שלהם היו הגיוניות מאוד על רקע מגמות פירוק הנשק ששטפו את המערב באותן שנים. בן לאדן לא תקף את אמריקה בגלל שהיו חסרים דיפלומטים מערביים שהיו מוכנים לנסוע להינדו-כוש כדי להיכנס עימו לדיאלוג, אלא בגלל שאחרי 20 שנה בהן התקפות טרור על המערב נענו ברפיון, הוא הגיע למסקנה ההגיונית שהמערב הדקדנטי לעולם לא ילחם, וגם אם כן אמריקה תיסוג לנוכח אבדות כפי שנהגה במוגודישו.

במאה ה-21 נעשה קל יותר מאי פעם להיכנע לדטרמיניזם טכנולוגי, המחשבה לפיה מדע, חימוש חדשני והגלובליזציה שינו מיסודן את חוקי המלחמה. אך ההיסטוריה הצבאית מלמדת כי היכולת לחסל מחבל ממרחק 30,000 רגל עם פצצה מונחת GPS, או יכולתו של ג'יהדיסט להפיץ את התעמולה שלו למיליונים בזמן אמת, לא משנה באופן מהותי את התנאים הקובעים מי מנצח ומי מפסיד במלחמות.

אכן, מהירות התקשורת המודרנית מקצרת את תהליך קבלת ההחלטות, וגורלים צריכים להיות מיומנים גם במסיבות עיתונאים שיכולות להשפיע כיום על מיליונים ברחבי העולם. ועדיין, אלו רק קמטים חדשים על פניה העתיקות של המלחמה. מטען הנפץ

"מלחמה היא עניין של רוע הנעשה מתקווה שמהו טוב יצא מכך". בל נשכח: מלחמות – או האיום בהן – הן מה שהוביל לחיסול העבדות, הנאציזם, הפאשיזם, המיליטריזם היפני והקומוניזם הסובייטי.

ההיסטוריה הצבאית היא לעיתים קרובות סיפור הן של פייסנות והן של חרחור מלחמה. הקריירות הצבאיות ההרסניות של אלכסנדר הגדול, יוליוס קיסר, נפוליאון והיטלר היו כולן נגדעות באיבן לו רק חלק מאויביהם הרבים היו מתאחדים כאשר הסיכויים עוד היו לטובתם. העליונות האווירית של המערב בלמה את משטר הטרור של סלובודן מילושביץ' בבוסניה, אבל רק אחרי עשור של חוסר מעש ו"דיאלוג", שאיפשרו טבח של עשרות אלפים. לעיתים קרובות מדי חברות השפע המערביות נמנעו משימוש בכוח שהיה יכול למנוע אלימות עתידית רבה יותר. הפילוסוף הבריטי ג'ון סטיוארט מיל דייק כשאמר ש"מלחמה היא דבר מכוער, אבל לא הדבר הכי מכוער בעולם. התבוסתנות המוסרית ודיכוי הרוח הפטריוטית הגורמים למחשבה שאין דבר הראוי להילחם עבורו, הם גרועים הרבה יותר".

הבורות ההיסטורית מאפשרת להוגים מודרניים לפרש את המלחמה ככישלונה של התקשורת, הדיפלומטיה או השיחות – כאילו התוקפנים לא פועלים מתוך הכרה ברורה במשמעות מעשיהם. מנהיגת בית-הנבחרים בזמנו, ננסי פלוסי, שהייתה מתוסכלת ממעורבותו העמוקה של ממשל בוש במלחמה נגד הטרור, נסעה לסוריה בתקווה לשכנע את בשאר אסד להפסיק לממן את הטרור במזרח-התיכון. היא הניחה כי העוינות של אסד נבעה מיהירות או מבדידות, ולא מתוך האינטרס הישיר של הדיקטטורה האסדית בהשמדת כל סיכוי לדמוקרטיה בלבנון ובעיראק, בטרם מגמות אלו יגיעו אליו הביתה ואיימו גם על משטרו. בשביל דור תרפויטי שגדל על אופרה וינפרי וד"ר פיל –

נכנעו, ומגיפה לא צפויה גרמה ליותר נזק ממה שגרמו אלפי הלוחמים הספרטונים. עשרים ושבע שנים לאחר מכן, אתונה, המעצמה הימית החזקה, הפסידה לספרטה היבשתית דווקא במלחמה בים. הדחתו של סדאם ב-2003 הפריכה את תחזיותיהם של מבקרים רבים שציפו לאלפי הרוגים ומיליוני פליטים, בדיוק כפי שארבעת השנים המלוכלכות של "בניה מחדש" שחלפו מאז לא התפתחו עדיין לדמוקרטיה שקטה ויציבה.

פרדוקס נוסף הוא העובדה שגודלם של צבאות לא מבטיח הצלחה בשדה הקרב: המנצחים בסלאמיס, איסוס, מקסיקו סיטי ולפנטו היו נחותים מספרית. הרגעים הכי ברוטליים במלחמות, כמו מתקפת האביב של בנות-הברית ב-1918, המצור הרוסי על ברלין ב-1945, הקרב על הבליטה והירושימה – מתרחשים לעתים דווקא בימים האחרונים של מעשי האיבה. והאנומליה הטרגית מכל היא העובדה שהמנהיגים של ימי מלחמה מסיימים את תפקידם במקרים רבים מבוזים וללא תמיכה ציבורית, כפי שקרה לווינסטון צ'רצ'יל, הארי טרומן ולריצ'ארד ניקסון.

היה מעודד אילו צדקת המטרה, אומץ לבם של הלוחמים או הכבוד שבהקרבה, יכלו להבטיח תמיכה ציבורית למלחמה. אבל ההיסטוריה הצבאית מראה שהסיכוי לניצחון הוא שקובע. אזרחים פונים בפתאומיות נגד מנהיגים צבאיים שנתפסים כלוזרים וחסרי יכולת. "הסנטימנט הציבורי הוא הכל", כתב אברהם לינקולן. "כשהסנטימנט לצידיך דבר לא יכול להיכשל, ובלעדיו דבר לא יכול להצליח. מי שמצליח לעצב את דעת הקהל הוא גדול יותר מזה שמצליח לחוקק חוקים". לינקולן למד לקח זה היטב. גטיסברג וויקסברג היו ניצחונות גדולים של הצפון, שבמהלך קיץ 1863 הצליחו לשקם את אמינותו של לינקולן. אבל שנה לאחר מכן – אחרי הקרבות בערבה, בספוטסילבניה, פטרסבורג וקולד הרבור, קרב בו נהרגו 7,000 חיילי הצפון ב-20 דקות – הציבור שנא אותן.

המאולתר שמופעל נגד האמר ממוגן הוא פשוט גרסה מתקדמת של הקטפולטה נגד חומת האבן או של הרובה נטען-הלוע מול אביר עטור שריון. ההיסטוריה הארוכה של המלחמות מלמדת שאין עליונות קבועה של ההגנה על ההתקפה או של סוג מסוים של נשק על סוגים אחרים, אלא רק יתרון זמני המושג באמצעות אסטרטגיות וטכנולוגיות ספציפיות' שלעת עתה טרם נמצא להן מענה.

הסיכויים שנשק כלשהו שיגיח מהפנטגון או ממקום אחר ישנה באופן יסודי את טבעה של המלחמה הם נמוכים מאוד, אלא אם כן ההנדסה הגנטית תצליח לשנות את הכימיה של המוח האנושי עד שיתחיל לפעול בדרכים לא צפויות לחלוטין. במלחמת המפרץ לחמנו באמצעות חימוש ממוחשב ומהמם, אבל בתוך הסינוור הטכנולוגי שכחנו שמלחמות צריכות להיות מכוונות למטרות פוליטיות, ושכדי להשיגן חייבים לנטרל ואפילו להשפיל את היריב עד שישכים לנטוש את התנהגותו הישנה. מסיבה כלשהי אף גנרל אמריקני לא השכיל להבין זאת לפני 16 שנה, וכך בסיום מעשי האיבה, צבאו המובס כביכול של סדאם חוסיין פנה לטבוח בכורדים ובשיעים בזמן שהאמריקנים עמדו מנגד. ומכיוון שמעולם לא השגנו את המטרה הראויה של המלחמה – למנוע מעיראק שימוש בכספי הנפט שלה לערעור היציבות באזור – נאלצנו ללחום מלחמה נוספת לאכיפת אזור אסור לטיסה במהלך שנות ה-90, מלחמה שלישית ב-2003 להדחת סדאם, ועכשיו אנו בעיצומה של מלחמה רביעית – נגד החתרנות והטרור – בניסיון להגן על הדמוקרטיה העיראקית השברירית.

ההיסטוריה הצבאית מזכירה לנו את חשיבותם של אנומליות ופרדוקסים. כפי שתוקידידס מתעד, כאשר ספרטה פלשה לאטיקה באביב הראשון של המלחמה הפלופונסית, היא ציפתה שהאתונאים ייכנעו אחרי עונה קצרה של לחימה. אבל הם לא

שעדיין לא נולדו. ארצות-הברית נולדה בתוך מלחמה, אוחדה על-ידי מלחמה, וניצלה מחורבן על-ידי מלחמה. אסור לאף דור עתידי – נינוח ובעל שפע ככל שיהיה – לחמוק מאמיתות קשות אלו.

מה, אם כן, ניתן לעשות כדי לשמר את לימודי המלחמה במקומם הראוי בתודעה? האתגר אינו רק להוביל שינוי בלימודים לתארים מתקדמים או בקרב האקדמאים, למרות שהדבר בהחלט יכול להועיל. ברמה העמוקה יותר, עלינו לבחון את הכוחות שגרמו מלכתחילה לפגיעה במעמד של לימודי המלחמה. עלינו לנטוש את האמונה התמימה לפיה בעזרת כסף, חינוך וכוונות טובות ניתן לשנות את טבע האדם כך שהקונפליקט יעשה נחלת העבר. בסופו של יום, לימודי המלחמה מלמדים אותנו שלעולם לא נהיה אלים, תמיד נשאר בני-תמותה, ותמיד יהיו כאלו שיעדיפו מלחמה על פני שלום, ויהיו אנשים אחרים – שלמדו מניסיון העבר – שתופקד בידם המחויבות המוסרית לבלום אותם.

לומדים מלחמה: היכן להתחיל?

למרות שכתביו של תוקידידס על המלחמות הפלופונסיות הם אלו שייסדו למעשה את ההיסטוריה הצבאית, המקום הטוב ביותר להתחיל ללמוד על המלחמה הוא בסיפוריהם של הלוחמים עצמם. זכרונותיו של יוג'ין סלדג' מאוקינאוה, "עם הגזע הישן", הוא ספר מעורר בלהות, אך הוא מזכיר לנו שלמרות שמלחמה פירושה רקב, זוהמה וחורבן, היא גם יכולה לשרת מטרה נעלה. סיפרו הטרגי של אלמר בנדינר, על השמדתם של מפציצי B17 מעל שמי גרמניה – "נפילתו של מבצר: תיעוד אישי של קרבות האוויר האמריקניים הנועזים והמסוכנים ביותר במלחמת העולם השנייה" – הוא קלאסיקה של ממש.

מנקודת מבט אחרת על שדה הקרב – הפעם זו של הגנרל – מומלץ לעיין בכתביו האישיים של הגנרל יוליסס ס. גרנט, שבצדק

לינקולן והמדיניות שלו לא השתנו: הדבר היחיד שהשתנה היא היכולת של צבא הדרום להרוג מספרים גדולים של חיילי הצפון.

באופן עקרוני, דעת הקהל מגיבה לשינויים בשדה הקרב ולאופן שבו נתפסות ההתפתחויות בלחימה. ניצחון בקרב מרגש גם את אחרון הפציפיסטים, בעוד תבוסה מדכאת גם את גדול הקנאים. אחרי נפילת צרפת, האבדות של פיקוד המפציצים, התקפות הצוללות הנאציות, ואבדן יוון, סינגפור ודנקירק, הואשם צ'רצ'יל באחריות למה שנראה כמלחמה אבודה, ואילו לאחר צפון אפריקה, סיציליה ונורמנדי, צ'רצ'יל תואר כראש הממשלה הגאון והנחוש שהוביל לניצחון מזהיר. כאשר הפעולה הצבאית נגד סדאם חוסיין הסתיימה באפריל 2003, יותר מ-70 אחוזים מהאמריקנים תמכו במלחמה, ופוליטיקאים ופרשנים התחרו זה בזה מי תמך יותר במהלך. ארבע שנות חתרנות וטרור מאוחר יותר, האמריקנים מתנגדים למלחמה באותם שיעורים בדיוק. הגנרל גורג' פטון היה אולי חריף, אך הוא לא טעה כשקבע ש"האמריקנים אוהבים מנצחים, ולא יסבלו לרגע מפסידנים". דעת הקהל האמריקנית לא נטתה נגד המלחמה בעיראק בגלל סינדי שאהין או מייקל מור, אלא בשל תחושה שהחדשות משדה הקרב הפכו שליליות ושהמחיר בחיי אדם ובמשאבי המדינה נעשה כבד מדי.

לבסוף, להיסטוריה יש ערך מוסרי בכך שהיא מלמדת אותנו להעריך את קרבנות העבר שמאפשרים לנו את הביטחון והחירות מהם אנחנו נהנים בהווה. אם לא היינו יודעים דבר על שילה, יער בלאו, טראוואה וצ'וסין, הרי שהצלבים שבבתי-העלמין שלנו לא היו אלא אבנים צחורות יפות משובצות במרבדי דשא. ללא ההקשר ההיסטורי, מצבות אלו לא ישמשו תזכורת לכך שאלפים סבלו כאב ותלאות כדי שאנחנו נוכל לשמוע באיפד שלנו איזו מוזיקה שנרצה או לרכוש בביטחון ברשת וול-מארט – ושהאלפים הללו הם ציפו שהדורות הבאים ינהגו באותו אופן עבור אלו

מלחמת העולם השניה, נותר עד היום מופת של תיאור עקבי ושיטתי.

תיאורים רלוונטיים של מלחמות המזרח-התיכון ניתן למצוא בספרו של אליסטר הורן **"מלחמה פראית לשלום, אלג'יריה: 1954-1962"**; ספרו של מיכאל אורן **"שישה ימים של מלחמה"**, ו**"התרסקות במוגודישו"** מאת מארק בואדן. כל דבר שג'ון קיגן כותב ראוי לקריאה, אך **"פני הקרב"** נותר ספר ההיסטוריה הכללית של המלחמה הטוב ביותר שיצא בחמישים השנים האחרונות.

לעיתים קרובות מדי מתעלמים מספרות הביוגרפיה בלימודי המלחמה. פלוטרקוס שכתב על חייהם של פריקלס, אלקיביאדס, יוליוס קיסר, פומפיוס, ואלכסנדר הגדול, ייסד את ההתבוננות על אנשים כאלו כגיבורי על, שיכולותיהם המרשימות מאוזנות רק על-ידי המגלומניה שאחזה בהם. **"ולונגטון"** של אליזבט לנגפורד הוא קלאסיקה של תיאור החייל האנגלי הדגול. **"הקצינים של לי: מחקר על הפיקוד"** מאת דאגלס פרימן, הוא מרתק מאין כמוהו.

אם צדק קלאוזביץ באומרו ש**"המלחמה היא המשכה של הפוליטיקה באמצעים אחרים"**, אזי ישנה חשיבות רבה להכיר את תפקידה של ההנהגה האזרחית בלחימה. הגישה הקלאסית לתיאור יחסי הצבא והדרג הפוליטי מצויה בספרו של סמואל הנטינגטון: **"החייל והמדינה: תיאוריה על פוליטיקה ויחסי הצבא עם הדרג האזרחי"**. ספרו של ה. ר. מקמסטר, **"נטישת הנאמנות: לינדון ג'ונסון, רוברט מקנמרה, הפיקוד העליון והשקרים שהובילו לויאטנם"**, הוא כתב אישום נגד ההנהגה הפוליטית בזמן המלחמה.

ספרו של אליוט כהן **"הפיקוד העליון"** הוא ככל הנראה הקריאה החביבה על הנשיא בוש. הוא טוען שמנהיגים מוצלחים כמו בן-גוריון, צ'רצ'יל, קלמנסו ולינקולן, הקפידו לשמר פיקוח הדוק על הגנרלים שלהם וידעו שהניסיון הקרבי האישי של הקצינים לא

מהוללים כסוג של פרוזה. יחד עם זאת, כתביו של בן-זמנו ויליאם ט. שרמן אנליטיים הרבה יותר ומלאי תובנות אודות האיולת האנושית שמובילה למלחמה. בדומה, יומנו של הגנרל ג'ורג' פטון, **"המלחמה כפי שהכרתיה"**, אינו רק לקט של רשומות היומן של הגנרל האקצנטרי והנודע, אלא גם דין וחשבון גלוי לב על הטבע האנושי עצמו.

גם ספרות בדיונית יכולה ללכוד כהלכה את חוויית המלחמה. כבר באיליאדה של הומרוס אכילס לומד את הלקח הפרדוקסלי החשוב, שמי שקוצר את התהילה במלחמה אינם תמיד אלו שבאמת ראויים לה. שלושת הנובלות המפורסמות ביותר אודות חוסר התוחלת שבמלחמה הם **"התג האדום של האומץ"** מאת סטיבן קריין; **"במערב אין כל חדש"** מאת אריך מריה רמרק; ו**"אוגוסט 1914"** מאת אלכסנדר סולז'ניצין.

למרות שרבים מהמבקרים העכשוויים רואים זאת כנחלת העבר, חיבורים המרכזים לקט של קרבות היסטוריים מרכזיים הם בעלי ערך לימודי רב. הספר **"חמש עשרה הקרבות המכריעים של העולם המערבי"** מאת ג'. פ. צ'. פולר, יכולים לשמש כאוסף עצום של ידע ותובנות. שלושת ספריו של הנס דלבריק, **"ההיסטוריה של אמנות המלחמה"**, וספרו של ראסל וייגלי, **"עידן המלחמה"**, מתמקדים בעימותים היסטוריים מכריעים ומשתמשים בקרבות כמו מרתון ווטרלו כדי להסיק מסקנות תרבותיות, פוליטיות וחברתיות רחבות. ספריו של ויליאם פרסקוט **"ההיסטוריה של כיבוש מקסיקו"** ו**"ההיסטוריה של כיבוש פרו"**, מעניקים תחושה של דרמה, בעוד שספריהם של סטיבן רוניקמן **"נפילתה של קונסטנטינופול 1453"** ושל דונלד מוריסון **"רחיצת החניתות: עלייתה ונפילתה של אימפריית הזולו"**, מאופיינים יותר בטרגדיה. ספרו של גרהארד ווינברג **"עולם במלחמה: היסטוריה גלובלית של**

"על הסיבות למלחמה ועל שימור השלום", מזהיר מפני הסכנה שבפייסנות, ובעיקר מפני השילוב הקטלני של רטוריקה לוחמנית שאינה מגובה במוכנות צבאית ראויה, תוך שהוא סוקר שורה של מלחמות מיוון העתיקה ועד למשבר הטילים בקובה. ספרו של רוברט קיגן, "אומות מסוכנות", מזכיר לאמריקנים שהאידיאליזם שלהם אינו דבר חדש, אך יש בכוחו לסייע בהבנת שתי מאות של התערבויות צבאיות במדינות זרות.

אף סקירה של היסטוריה צבאית לא תהיה שלמה בלי לכלול כמה מחברים שעסקו בהיבטים המופשטים יותר של המלחמה. "על המלחמה" של קלאוזביץ הוא כמובן אבן הפינה של הידע בתחום. "אמנות המלחמה" של ניקולו מקיאוולי משלב בין ריאליזם לקלאסיקה צבאית. שתי עבודות נוספות יכולות לתרום: "המלחמה: מטרות ואמצעים" מאת אנג'לו קודבילה ופול סיבורי, ו"יוצרי האסטרטגיה המודרנית" שנערך בידי פיטר פארט, מספקים מבט מרענן וכנה של הכללים הבלתי משתנים של טבע המלחמה.

פרופ' ויקטור דיוויס הנסון הוא סופר ומרצה להיסטוריה באוניברסיטת סטנפורד. המאמר פורסם לראשונה בכתב העת 'City Journal'.

בהכרח מעיד על החוכמה הפוליטית והכישרון האסטרטגי הנדרשים לניהול המלחמה.

בספר "מסכת הפיקוד" בוחן ג'ון קיגן את הכשרון הצבאי של אלכסנדר הגדול, וולונגטון, גראנט והיטלר, ומגיע למסקנה שמנהיגים שפעלו במשטר דמוקרטי-הסכמי תפקדו טוב יותר. בספרי שלי, "נשמתו של הקרב", לקחתי טענה זו צעד הלאה והראיתי כי לשלושת הגנרלים הנועזים ביותר בהיסטוריה – אפמינונדס, שרמן ופטון – הייתה גם מחשבה פוליטית מפותחת אודות הגורמים שהפכו את צבאות החברה הדמוקרטית לחזקים כל כך.

יש עניין רב גם באופן שבו פוליטיקאים עלולים להביא לתבוסה בקרב. ספרו הביוגרפי של איאן קרשו על היטלר: "1936-1945: נמסיס" הוא דוגמה טובה לכך. ספרו של מארק מויאר על מלחמת ויאטנם "הניצחון שנזנח: ויאטנם 1954-1965" מהדהד את אגדותיו הטרגיות של אוריפידס על הזדמנויות שהוחמצו בשל משוגת אנוש. אליסטר הורן חיבר כחצי תריסר קלאסיקות, שהמטרידה שבהן היא "כך נפלה צרפת".

מעטים ההיסטוריונים המסוגלים לשזור את הנרטיב ההיסטורי אל תוך האווירה התרבותית והפוליטית העכשווית. "קריאת הקרב של החירות" מאת ג'יימס מקפרסון מצליח לעמוד במשימה זו, והוא פתח את הגל העכשווי של כתיבה על מלחמת האזרחים האמריקנית. ספרה של ברברה טוכמן "אוגוסט 1914" מתאר את חודשי הפתיחה של מלחמת העולם הראשונה בפירוט רב ומייסר. שני הכרכים של דיוויד מקלואה, "טרומן" ו"1776", מעניקים מבט פנימי מרתק על הרצון הפוליטי הנדרש להתמיד במלחמה לנוכח מיתון מבית וחדשות רעות מהחזית. כזה הוא גם ספרו של מרטין גילברט, "צ'רצ'יל: שעתו היפה, 1939-1941". ספרו של דונלד קיגן,